

Justyna Liro

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej

Znaczenie Sanktuarium Miłosierdzia Bożego i Centrum Jana Pawła II „Nie lękajcie się” w kształtowaniu funkcji pielgrzymkowej Krakowa

Wstęp

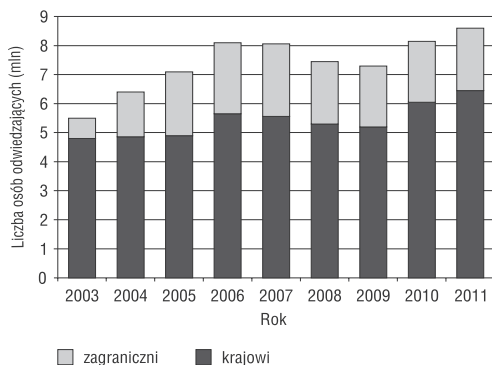
Kraków posiada wielowiekowe tradycje jako ośrodek turystyki religijnej. W ostatnich latach wzrasta odsetek turystów przyjeżdżających do Krakowa w celach religijnych. W 2011 r. miasto odwiedziło ponad 8,5 mln osób (ryc. 1). Ponad 2 mln osób rocznie odwiedza nowe centrum pielgrzymkowe Sanktuarium Miłosierdzia Bożego i Centrum Jana Pawła II „Nie lękajcie się”. Wzrost wielkości ruchu pielgrzymkowego do Sanktuarium Miłosierdzia Bożego oraz powstanie w jego bezpośrednim otoczeniu Centrum Jana Pawła II powoduje rozbudowę strefy sakralnej i jednocześnie umożliwia dalszy wzrost ruchu pielgrzymkowego.

Celem artykułu jest określenie roli centrum religijnego w Łagiewnikach w pełnieniu przez Kraków funkcji ośrodka pielgrzymkowego. Centrum pielgrzymkowe w Łagiewnikach jest istotnym podmiotem w rozwoju i promocji turystyki w Krakowie, a jego potencjał dynamicznie wzrasta. Przedstawiona analiza powstała na podstawie dokumentów planistycznych, szacunkowych danych Małopolskiej Organizacji Turystycznej, danych o ruchu pielgrzymkowym do obu sanktuariów oraz inwentaryzacji terenowej.

Kraków jako ośrodek turystyki religijnej

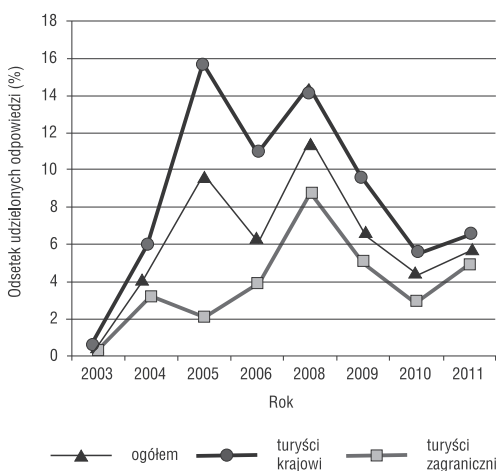
Od początku istnienia Kraków pełni rolę duchowej stolicy Polski i ośrodka turystyki religijnej. Na XII i XIII w. przypadł rozwój pielgrzymek do grobów św. Stanisława Biskupa oraz św. Floriana. W następnych wiekach odwiedzane były groby kolejnych krakowskich świętych: Królowej Jadwigi, Jacka Odrowąża, Jana Prandoty, Jana Kantego, Stanisława

Kazimierczyka, Szymona z Lipnicy. Już w XVI i XVII w. Kraków funkcjonował jako policentryczny ośrodek pielgrzymkowy (Wilkońska 2007). W XIX w. miasto pełniło ważną funkcję w okresie tzw. pątnictwa narodowego. W XX w., podczas wizyt Papieża Jana Pawła II, do miasta każdorazowo przyjeżdżało ponad 1,5 mln osób.

Ryc. 1. Liczba osób odwiedzających Kraków w latach 2003–2011

Źródło: opracowanie na podstawie *Badanie ruchu turystycznego w Krakowie*.

Ryc. 2. Odsetek turystów kierujących się motywem religijnym jako motywem głównym podczas przyjazdu do Krakowa w latach 2003–2006 i 2008–2011

Źródło: opracowanie na podstawie *Badanie ruchu turystycznego w Krakowie*.

Od lat 70. XX w. nasilenie ruchu pielgrzymkowego do Krakowa o charakterze ogólnokrajowym jest związane z Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Łagiewnikach (Wilkońska 2007). Współcześnie w granicach miasta jest zlokalizowanych ok. 160 miejsc kultu różnych wyznań i religii, będących celem ruchu turystycznego o motywach religijnych i zróżnicowanym zasięgu (Jackowski 2008; *Plan działań na rzecz rozwoju turystyki...2011*).

Kraków stanowi przykład miasta polisanktuarijnego w Polsce. Funkcjonuje tu blisko czterdzieści sanktuariów rzymskokatolickich (Sołjan 2012). Rangę międzynarodową posiada jedynie Sanktuarium Miłosierdzia Bożego, natomiast zasięg ponadregionalny Sanktuarium św. Brata Alberta Chmielowskiego oraz Sanktuarium Krzyża Świętego w Mogile (Sołjan 2012). Nagromadzenie obiektów religijnych o randze międzynarodowej stanowi o wysokiej wartości Krakowa na rynku turystycznym (Mika 2011).

Ruch turystyczny związany z turystyką religijną w Krakowie koncentruje się przede wszystkim: w Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Łagiewnikach, Sanktuarium Krzyża Świętego w Mogile i w Sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej w Bieńczycach (Wilkońska 2007). W 2011 r. w celu religijnym miasto odwiedziło blisko 1 mln 300 tys. osób, tj. 6,6% turystów krajowych oraz 4,9% turystów zagranicznych (ryc. 2). W latach 2004–2006 i 2008–2011 było to odpowiednio 8–15% turystów krajowych i 2–8,7% turystów zagranicznych. Od 2010 r. motyw religijny jako główny cel przyjazdu staje się bardziej popularny (ryc. 2).

W 2011 r. motyw religijny był piątym wskazywanym motywem po: zwiedzaniu zabytków, wypoczynku, rozrywce, odwiedzinach i wizytach służbowych. W tym samym roku Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Łagiewnikach uplasowało się w opinii turystów na czwartym miejscu wśród najważniejszych atrakcji turystycznych miasta oraz jako największa atrakcja dla turystyki religijnej w Krakowie.

Sanktuarium Miłosierdzia Bożego i Centrum Jana Pawła II „Nie lękajcie się” jako centrum pielgrzymkowe

Sanktuarium Miłosierdzia Bożego oraz Centrum Jana Pawła II „Nie lękajcie się” są zlokalizowane w południowej części Krakowa, w dzielnicy IX Łagiewniki-Borek Fałęcki. Stanowią jeden z największych ośrodków pielgrzymkowych w Europie, który od lat 90. XX w. charakteryzuje trwała tendencja wzrostowa ruchu pielgrzymkowego (Jackowski, Sołjan 2010). Miejsce to jest odwiedzane rocznie przez ponad 2 mln osób, w tym około 500 tys. pielgrzymów z ponad 100 krajów.

Zasięg przestrzenny oddziaływania Sanktuarium Miłosierdzia Bożego obejmuje cały świat (Jackowski 2000). Jest ono drugim pod względem liczby pielgrzymów ośrodkiem pielgrzymkowym w kraju i siódmym w Europie. Należy do 30 najważniejszych centrów religijnych chrześcijaństwa i 60 najważniejszych ośrodków pielgrzymkowych wszystkich religii (Jackowski 2008).

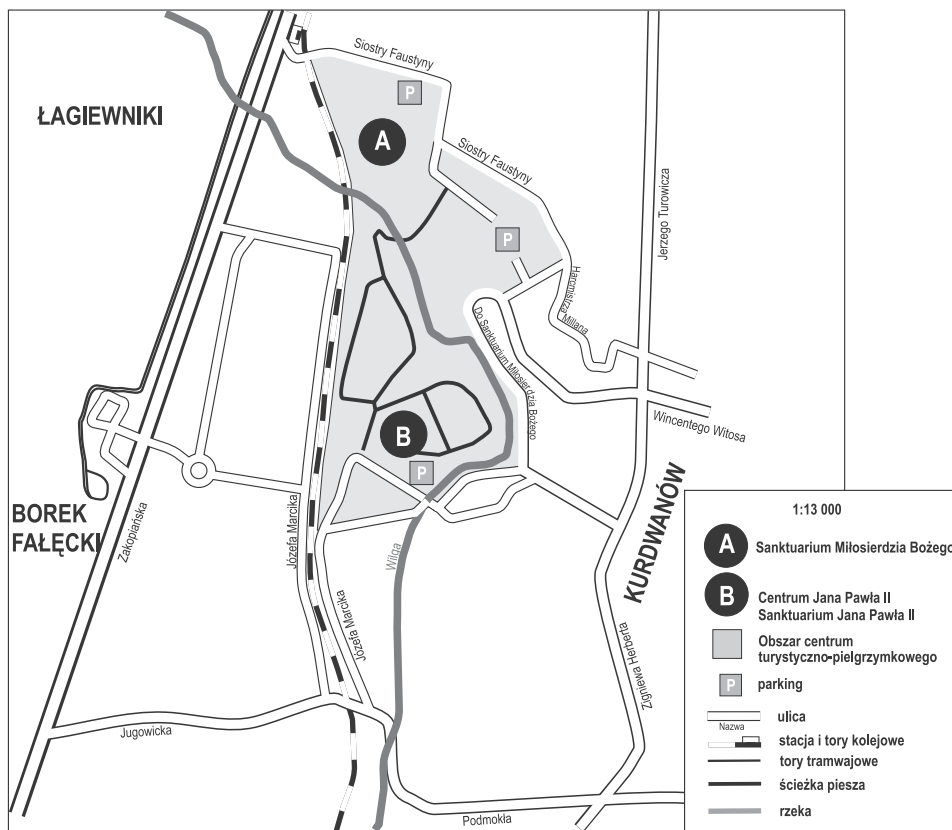
Jego rozbudowa nastąpiła w końcu lat 90. XX w. Obecnie kompleks obejmuje: zespół klasztorny Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia, Bazylikę Miłosierdzia Bożego, Kaplicę Wieczystej Adoracji, plenerową drogę krzyżową, wieżę widokową, Dom Duszpasterski, Aulę Jana Pawła II, dwa ołtarze polowe, pasaż handlowy oraz zaplecze parkingowe.

Po śmierci Jana Pawła II w 2005 r. oraz jego beatyfikacji w 2010 r., Kraków stał się miejscem kultu polskiego papieża. Wzrost wielkości ruchu pielgrzymkowego spowodował rozbudowę kompleksu sakralnego i powstanie nowoczesnego centrum pielgrzymkowego (ryc. 3).

W 2009 r. w bezpośrednim sąsiedztwie Sanktuarium Miłosierdzia Bożego rozpoczęto budowę Centrum Jana Pawła II „Nie lękajcie się”. W ramach tego kompleksu, którego ukończenie planowane jest na 2014 r., powstaną: Sanktuarium bł. Jana Pawła II, Dom Jana Pawła II, Muzeum Jana Pawła II, Centrum Konferencyjne, Centrum Rekolekcyjne,

Fot. 1. Bazylika Miłosierdzia Bożego w Łagiewnikach (fot. Justyna Liro)

Ryc. 3. Centrum pielgrzymkowe w Krakowie-Łagiewnikach

Źródło: opracowanie własne.

Centrum Wolontariatu, plenerowa droga krzyżowa, obiekty hotelowe, otwarty amfiteatr, parkingi i obiekty zaplecza usługowego (fot. 2). Obecnie (stan na kwiecień 2013 r.) funkcjonują już: Sanktuarium Jana Pawła II, Centrum Wolontariatu, Centrum Rekolekcyjne, plenerowa droga krzyżowa i część obiektów zaplecza usługowego.

Rozwój centrum pielgrzymkowego ma wpływ na strukturę przestrzenną i funkcjonalną otoczenia (Rinschede 1986, 1988, 1995; Sołjan 2009). W Łagiewnikach proces ten jest w fazie początkowej (Jackowski, Sołjan 2010). Istotnym kryterium wpływu sanktuarium na otaczającą przestrzeń jest wykształcenie się tzw. strefy przysanktuaryjnej i jej funkcjonowanie (Sołjan 2012). Sanktuaria w Łagiewnikach mają charakter złożony, jest to wyjątkowa cecha dla sanktuariów o międzynarodowej randze. Im większy zasięg oddziaływania sanktuarium, tym jego struktura organizacyjna jest bardziej rozbudowana (Sołjan 2011). W przypadku centrum w Łagiewnikach oddziaływanie jest najbardziej widoczne w skali mikro. Najbliższe otoczenie zostało zmienione przez poszerzającą się strefę sakralną, jak również rozwijającą się wokół infrastrukturę usługową. W promieniu 400 m od sanktuarium znajdują się: 1 hotel, 2 hostele, 1 Dom Duszpasterski, 6 domów oferujących pokoje

Fot. 2. Centrum Jana Pawła II „Nie lękajcie się” w trakcie budowy, wrzesień 2012 r.
(fot. Justyna Liro)

gościnne¹. Przed rozwojem ruchu pielgrzymkowego w tym rejonie nie było obiektów noclegowych (por. Jackowski, Sołjan 2010). W pobliżu obu sanktuariów zwiększyła się liczba punktów usługowych, głównie gastronomicznych i handlowych. Widocznym oddziaływaniem w skali mezo są również szlaki tematyczne, prowadzące do omawianych sanktuariów.

Kolejnym procesem wokół rozwijającego się sanktuarium jest lokalizacja nowych domów zakonnych (Rinschede 1986, 1988; Sołjan 2012). Przed rozwojem ruchu pielgrzymkowego w pobliżu sanktuarium w Łagiewnikach były zlokalizowane 2 domy zakonne. W 2009 r. funkcjonowały 2 męskie domy zakonne oraz 4 żeńskie (por. Jackowski, Sołjan 2010). Do 2013 r. przybyły jeszcze dwa zgromadzenia. Obecnie w promieniu 400 m funkcjonuje 5 żeńskich domów zakonnych oraz 3 męskie. Są to zgromadzenia: Sióstr Felicjanek, Sióstr Prezentek, Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia, Sióstr Nieustającej Pomocy, Sióstr Józefitek Grekokatolickich, Zgromadzenie księży Saletynów, Rogacjonistów oraz Salwatorianów². Powstanie nowych obiektów sakralnych, w tym sanktuariów o zasięgu międzynarodowym, kaplic przy zgromadzeniach zakonnych i samych zakonów, ma wpływ na funkcję religijną miasta.

^{1,2} Dane na podstawie przeprowadzonej kwerendy terenowej w kwietniu 2013 r.

Miejsce Sanktuarium Miłosierdzia Bożego i Centrum Jana Pawła II „Nie lękajcie się” w planach rozwoju turystyki religijnej w Krakowie

W ramach polityki turystycznej miasta są realizowane działania mające na celu promocję obiektów sakralnych i rozwój turystyki religijnej w Krakowie. Głównym celem działań jest utrwalenie rangi Krakowa jako centrum turystyki religijnej o zasięgu światowym. Turystyka religijna jest, obok turystyki biznesowej i kulturowej, ważnym filarem rozwoju przyjazdowego ruchu turystycznego do miasta (*Strategia rozwoju turystyki...* 2006; Wilkońska 2007). Obiekty centrum sakralnego Łagiewnik zostały wyszczególnione w *Strategii Rozwoju Krakowa, Strategii rozwoju turystyki w Krakowie na lata 2006–2013* oraz w *Planie działań na rzecz rozwoju turystyki religijnej w Krakowie do roku 2014*. W związku z rozwojem przestrzennym obszaru sakralnego w marcu 2010 r. dokonano również zmian w obowiązującym *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Krakowa w rejonie Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Łagiewnikach*. W *Waloryzacji przestrzeni miejskiej dla potrzeb turystyki* (2008) omawianemu obszarowi została nadana najwyższa ranga, obejmująca walory kulturowe o wysokim potencjale dla rozwoju turystyki przyjazdowej. Podejmowane są działania na rzecz przygotowania uzupełniających produktów turystycznych i promocji obiektów. W przestrzeni Krakowa funkcjonują już trzy tematyczne trasy turystyczne związane z sanktuariami w Łagiewnikach, tj. Krakowski Szlak Świętych, Ścieżki Jana Pawła II oraz szlak Śladami św. Siostry Faustyny. Jednym z wielu przedsięwzięć jest promocja Krakowa jako *Miasta Wielkiego Duchem* w 2013 r. Istotne w kształtowaniu funkcji pielgrzymkowej Krakowa są planowane w 2016 r. Światowe Dni Młodzieży na obszarze Centrum Jana Pawła II „Nie lękajcie się”. Również działania Samorządu Województwa Małopolskiego, m.in. wprowadzenie nowego markowego produktu wykorzystującego dorobek i działalność bł. Jana Pawła II, promocja oferty turystyki religijnej Małopolski na arenie międzynarodowej (*Promocja oferty turystyki religijnej...* 2012) przyczyniają się do podniesienia znaczenia centrum pielgrzymkowego w Łagiewnikach.

Podsumowanie

Kraków jest policentrycznym ośrodkiem turystyki religijnej o dominującej funkcji sanktuariów w Łagiewnikach. Sanktuaria te mają częściowy wpływ na organizację przestrzeni miejskiej (Soljan 2011). Budowa Centrum Jana Pawła II umożliwia połączenie z Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w zespół polisanktuarijny o międzynarodowym znaczeniu. Rozwój obszaru sakralnego Łagiewnik generuje dalszy wzrost ruchu pielgrzymkowego, zwiększając liczbę osób odwiedzających Kraków z motywów religijnych. Wzrost liczby obiektów noclegowych w pobliżu sanktuarium wpływa również na wzmocnienie funkcji turystycznej miasta. Zatem wzrost ruchu pielgrzymkowego, jak również powstawanie nowych obiektów noclegowych w otoczeniu centrum religijnego w Łagiewnikach, wpływa pozytywnie na ogólny rozwój funkcji turystycznej Krakowa. Ogólnoświatowy zasięg oddziaływania kultu Bożego Miłosierdzia, św. Faustyny oraz bł. Jana Pawła II stanowi szansę dalszego wzrostu liczby turystów i pielgrzymów. Ten nowoczesny kompleks sakralny w Łagiewnikach charakteryzuje się szczególnym potencjałem, ze względu na wielkość ruchu

pielgrzymkowego i rozwój przestrzenny (Rotter, Wilkońska 2007; Jackowski, Sołjan 2010). Potencjał ten dostrzeżono i zaczyna on być wykorzystywany w działaniach polityki turystycznej miasta.

Przykłady innych ośrodków pielgrzymkowych w Europie, m.in. Lourdes, Fatimy, Loreto i San Giovanni Rotondo, wskazują na szczególne znaczenie obszarów sakralnych o światowej randze dla rozwoju miasta i skali migracji turystycznych w jego obrębie (Rinschede 1986, 1988, 1995; Sołjan 2012). Na ich przykładzie przewiduje się nasilenie koncentracji usług noclegowych i handlowych w otoczeniu centrum religijnego w Łagiewnikach. Może nastąpić również wzrost aktywizacji innych miejsc atrakcyjnych dla turystyki religijnej w mieście, związany z powstaniem jednej z największych przestrzeni sakralnych w Europie (Mika 2011). Nowe centrum pielgrzymkowe, jakim jest Sanktuarium Miłosierdzia Bożego i Centrum Jana Pawła II „Nie lękajcie się”, stanowi wzmocnienie funkcji miasta jako ośrodka religijnego i turystycznego. Dzięki tym obiektom Kraków jest obecnie ośrodkiem pielgrzymkowym o randze międzynarodowej.

Literatura

- Badanie ruchu turystycznego w Krakowie w roku*, Małopolska Organizacja Turystyczna, Kraków; raporty za lata: 2003, 2004, 2005, 2006, 2008, 2009, 2010, 2011.
- Jackowski A., 2000, Łagiewniki w systemie ośrodków pielgrzymkowych Polski i świata, *Peregrinus Cracoviensis*, 9, 145–156.
- Jackowski A., 2008, *Kraków jako międzynarodowe centrum turystyki religijnej*, Alma Mater, 109, 114–120.
- Jackowski A., Sołjan I., 2008, *Funkcja religijna i turystyczna ośrodków pielgrzymkowych* [w:] I. Jażdżewska (red.), *Funkcja turystyczna*, XXI Konwersatorium Wiedzy o Mieście, 21, 39–56.
- Jackowski A., Sołjan I., 2010, *Rozwój Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Krakowie-Łagiewnikach i jego wpływ na przemiany przestrzenno-funkcjonalne dzielnicy Łagiewniki i Borek Fałęcki* [w:] S. Ciok, P. Migoń (red.), *Przekształcenia struktur regionalnych – aspekty społeczne, ekonomiczne i przyrodnicze*, Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Matczak A. 1989, *Problemy badania funkcji turystycznej miast*, *Turyzm*, 5, 27–39.
- Mika M. (red.), 2011, *Kraków jako ośrodek turystyczny*, IGiGP UJ, Kraków.
- Plan działań na rzecz rozwoju turystyki religijnej w Krakowie do roku 2014*, 2011, Urząd Miasta Krakowa, Kraków.
- Promocja oferty turystyki religijnej Małopolski na arenie międzynarodowej*, Uchwała Nr 965/12 Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 2 sierpnia 2012 r.
- Rinschede G., 1986, *The Pilgrimage Town of Lourdes*, *Journal of Cultural Geography*, 7, 21–33.
- Rinschede G., 1988, *The Pilgrimage Center of Fatima, Portugal*, *Geographia Religionum*, 4, 63–98.
- Rinschede G., 1995, *The Pilgrimage Centre of Loreto, Italy: A Geographical Study* [w:] G. Rinschede, D.P. Dubey (red.), *Pilgrimage Studies: Sacred Places, Sacred Traditions*, The Society of Pilgrimage Studies, 3, 157–178, Allahabad.
- Rotter-Jarzębińska K., Wilkońska A., 2007, *Formy turystyki w Krakowie – stan i perspektywy rozwoju*, *Prace Geograficzne*, IGiGP UJ, 117, 125–140.
- Sołjan I., 2009, *Kształtowanie się strefy sacrum w Lourdes* [w:] B. Domański, W. Kurek (red.), *Gospodarka i Przestrzeń*, IGiGP UJ, Kraków, 295–304.

- Soljan I., 2011, *Sanktuarium jako organizator przestrzeni miejskiej (na przykładzie wybranych sanktuariów w Polsce)*, *Turyzm*, 21, 1–2, 49–58.
- Soljan I., 2012, *Sanktuaria i ich rola w organizacji przestrzeni miast na przykładzie największych europejskich ośrodków katolickich*, IGiGP UJ, Kraków.
- Strategia Rozwoju Krakowa*, 1999, Urząd Miasta Krakowa, Kraków.
- Strategia rozwoju turystyki w Krakowie na lata 2006–2013*, 2006, Urząd Miasta Krakowa, Kraków.
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Krakowa w rejonie Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Łagiewnikach*, 2010, Urząd Miasta Krakowa, Kraków.
- Waloryzacja przestrzeni miejskiej Krakowa dla potrzeb turystyki. Raport końcowy*, 2008, IGiGP UJ, Kraków.
- Wilkońska A., 2007, *Kraków jako policentryczny ośrodek turystyki religijnej*, IGiGP UJ, Kraków, mps pr. doktorskiej.